

Sociologie Românească

ISSN: 2668-1455 (print), ISSN: 1220-5389 (electronic)

*CLASĂ ȘI EDUCAȚIE. INEGALITATE ȘI REPRODUCERE
SOCIALĂ ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL ROMÂNESC,
EDITURA PRO UNIVERSITARIA, BUCUREȘTI, 2018.
SEBASTIAN ȚOC*

Gabriel-Constantin Nicola

Sociologie Românească, 2019, vol. 17, pp. 164-167

<https://doi.org/10.33788/sr.17.16>

Published by:
Expert Projects Publishing House

On behalf of:
Asociația Română de Sociologie

Clasă și educație. Inegalitate și reproducere socială în învățământul românesc,

Editura Pro Universitaria, București, 2018.

Sebastian Țoc

Gabriel-Constantin Nicola¹

Lucrarea lui Sebastian Țoc, *Clasă și educație. Inegalitate și reproducere socială în învățământul românesc* realizează o radiografie a sistemului de învățământ românesc de după 1989, din perspectiva distribuției șanselor de acces și de succes, înscriindu-se pe linia preocupărilor de cercetare a modului în care factorii socio-familiali și cei școlari influențează, în diverse contexte, rezultatele educaționale ale elevilor.

Ca obiectiv inițial al cercetării, autorul își propune să verifice teoria reproducerii sociale prin sistemul educațional, formulată inițial de Bourdieu și Passeron (1970), în contextul societății românești, la 30 de ani de la Revoluție.

Studiul de față urmărește modul în care societatea influențează caracteristici specifice ale educației și ale sistemului românesc de învățământ, aflat într-o continuă schimbare, precum și măsura în care sistemul oferă șanse egale tuturor indivizilor în traseul educațional al acestora. Datele empirice utilizate de către autor, privind schimbările sociale, în societatea postdecembristă, ne oferă o imagine valoroasă a procesului de ascensiune socială, prin intermediul educației.

În partea de sinteză a literaturii de specialitate, în care sunt identificați factorii care influențează performanța școlară, Sebastian Țoc formulează întrebarea fundamentală a demersului său de cercetare: „*Care este rolul educației în producerea inegalităților sociale?*”.

Cartea este structurată în cinci capitole, urmate de unul de concluzii. Autorul realizează în primul capitol o trecere în revistă a teoriilor care abordează rolul școlii în sistemul social și economic capitalist: teoria funcționalistă, teoria conflictualistă, teoria alegerii raționale, teoria egalității oportunităților educaționale și teoriile reproducerii sociale. Astfel, studiul pornește de la teoriile clasice care au influențat dezvoltarea unor viziuni despre cum poate fi analizată relația dintre educație și inegalitate socială, realizând și o contextualizare specifică, la nivelul țării noastre, fiind menționate analize și cercetări, între care cele coordonate de Miroiu (1998), Jigău (2000), Vlăsceanu (2002), Neagu (2013), Voicu (2013), precum și sinteza *Sociologia educației*, elaborată de Hatos (2006) (p. 36).

În urmărirea rolului sistemului de învățământ în reproducerea inegalităților sociale, autorul menționează și aspecte ce țin de curriculum, cu referire la

¹ Universitatea din Oradea

curriculum ascuns, „culpabilitatea instituțională”, citându-l pe Apple (p. 61), anume la procesul prin care profesorii îi etichetează pe elevi, modul în care se construiesc identitățile adolescenților în interiorul școlii, context social și conexiunea tipurilor de capital al părinților cu școala.

Capitolul al doilea ne oferă o succintă narațiune istorică a contextului politico-economic din perioada de dinaintea Revoluției, precum și a sistemului de învățământ ideologizat, apoi ne îndreaptă atenția către schimbările din societatea românească postdecembristă, urmărind fazele tranziției, de la reforma corectoare, la reforma sistemică. Sebastian Țoc remarcă faptul că în ultimele trei decenii a avut loc un proces foarte rapid de stratificare și polarizare socială, iar inegalitățile economice și sociale s-au accentuat.

Capitolele al treilea și al patrulea ne așază în fața întrebării: *Reușita școlară este determinată de factorul „familie” sau de factorul „școală”?* Apoi, întrebarea, reformulată, de către autor, ne deschide o realitate pe care deseori o reprimăm: *Ierarhizăm rezultatele elevilor (elevii) sau interesul părinților, dublat de capacitatea lor de a investi în tot ceea ce înseamnă educația propriilor copii?*

Autorul remarcă faptul că politicile educaționale din țara noastră au minimalizat importanța influenței mediului familial de proveniență, considerând că „este suficient ca instituția școlii să ofere, din punct de vedere formal, egalitate de șanse, aplicând ulterior mecanisme generale de ascensiune în sistem, pe bază de abilități, talent și efort” (p. 137). Această abordare generalizată este evident în detrimentul celor dezavantajați, iar autorul încheie capitolul al treilea, formulând o serie de întrebări retorice, între acestea, una esențială, care, dacă și-ar găsi răspunsul, ar diminua inegalitățile dintre elevi: „*Cum trebuie să arate o școală care oferă tuturor elevilor aceeași șansă de a obține cel puțin un nivel minimal de cunoștințe?*”.

În capitolul al patrulea înțelegem mai clar discursul despre meritocrație al părinților cu stare, vizavi de cei care „*nu reușesc să țină pasul*”. De fapt, sintagme precum „*dacă îți dorești cu adevărat vei reuși*”, „*prin muncă, ambiție și perseverență vei obține ce îți dorești în viață*”, „*dacă ai talent, prin dăruire și pasiune poți reuși*” au devenit parte dintr-un discurs național, în care doar se teoretizează problematica egalității șanselor. Departate de a fi un adept al meritocrației, care explică reușita școlară/eșecul școlar, Sebastian Țoc demonstrează prin studiul de față că statutul ocupațional al părinților și capitalul cultural al familiei sunt factorii cei mai importanți care explică performanța școlară, în timp ce discursul meritocratic care pune accentul pe efort și talent justifică inechități cu rădăcini adânci în distribuirea inegală a resurselor de clasă și de status.

Un element de originalitate în demersul de cercetare calitativă îl găsim în capitolul al cincilea, unde se investighează în profunzime viața cotidiană a elevilor de „top”, într-un liceu foarte bun din București, unde „*simplul statut de elev este o performanță în sine...*” (p. 34). Sebastian Țoc participă timp de șase luni la cursuri, alături de elevi, unde observă stiluri didactice diferite, într-un învățământ bazat

pe performanță, iar profesorii, în interviurile acordate, declară frecvent că „totul pleacă de la părinți” (Țoc, p. 222, citând unul dintre profesori).

Pe de altă parte, conform declarațiilor elevilor din școala de elită, aceștia consideră că reușita școlară trebuie corelată cu efortul depus în pregătirea scolastică, iar factori precum mediul de proveniență, respectiv educația părinților sunt factori secundari, mai puțin relevanți. Aceste convingeri sunt în concordanță cu cele ale părinților elevilor, care găsesc aceeași argumentare. Cadrele didactice, deopotrivă, apelează la acest discurs al „muncii din greu” în încercarea de a explica performanța elevilor. Totodată, în definierea „elevilor buni”, școala subliniază rolul important al mediului de proveniență al copiilor. Studiul de caz confirmă faptul că fenomenul de selecție a elitelor este generat de ierarhizarea școlilor gimnaziale, ce impun o selecție dură, care, în fond, adâncește inegalitățile sociale. De fapt, avem de a face cu o inegalitate, pe care instituția de învățământ o acceptă ca fiind legitimă.

Designul cercetării este unul mixt simultan. Analiza secundară a datelor ne ajută să înțelegem imaginea generală a sistemului educațional românesc și a rezultatelor pe care le produce, pe fondul unei reforme fără capăt. Totodată este studiată relația dintre caracteristicile socio-familiale ale elevilor de 15 ani din România și rezultatele scăzute obținute la testări internaționale (PISA). Aici cercetarea indică faptul că statutul ocupațional al părinților influențează direct rezultatele elevilor la evaluarea internațională.

În profilul conturat al societății românești, puternic stratificată, cu inegalități mari și un procent mare din populație care se află în risc de sărăcie, autorul nu se sfiește să vorbească despre „ineficiența unor tentative de reforme din ultimii ani, ce au vizat în special mediul rural, precum și categorii dezavantajate, astfel de programe dovedindu-se ne semnificative, la nivel național”. Un exemplu relevant este *Proiectul pentru Învățământul Rural*, care a cheltuit peste 90 de milioane de euro în încercarea de a optimiza rezultatele elevilor din mediul rural și de a reduce decalajele dintre aceștia și elevii din mediul urban (p. 108).

Concluzia autorului este că, în forma sa actuală, este dificil ca sistemul de învățământ românesc să contribuie la reducerea semnificativă a inegalităților sociale, fiind necesară o reiterare a rolului pe care îl are educația, în condițiile în care școala noastră „consideră natural ca cei mai buni elevi să provină din «familii bune»” (p. 241), iar segregarea devine tot mai nuanțată, pe fondul unor elemente precum examene, testări pentru admitere ori meditații – principalul mecanism prin care se consolidează inegalitățile educaționale sau cum îl numește Țoc „rută paralelă nemeritocratică” (p. 216). Până la urmă, ierarhiile și diferențele dintre școli generează șanse inegale de reușită școlară. Consecința funcționării sistemului este că dacă te-ai născut într-o familie săracă ai șanse mai mari de a ajunge sărac și exclus social; la polul opus, dacă ai avut șansa de a te naște într-o familie cu bunăstare, cresc posibilitățile de a urma cursurile la una dintre cele mai bune școli, ulterior putând beneficia de bunăstare, asemeni părinților.

În partea finală, de concluzii, autorul rămâne sceptic cu privire la capacitatea decidenților politiciilor educaționale din România, pe termen lung, de a estompa diferențele și ierarhiile între școli care vor continua să genereze șanse inegale de reușită școlară. Unde este disfuncționalitatea?

Autorul sugerează că sistemul de învățământ valorizează forme de cunoaștere care ar avantaja categoriile sociale privilegiate, iar politicile educaționale „fie au ignorat această problemă, fie au recunoscut-o, dar nu au considerat-o una a școlii, ci una socială” (p. 246).

În condițiile în care, în România există puține studii care să evalueze impactul segregării socio-economice asupra performanțelor elevilor, lucrarea de față este indispensabilă în încercarea de a înțelege producerea și adâncirea inegalităților pe plan educațional, în sistemul actual de învățământ, unde grupurile sociale privilegiate prin statutul social și ocupațional au șanse mai mari de reușită.

Lucrarea de față poate constitui o bază valoroasă pentru viitoare studii cantitative sau calitative, care să abordeze mecanisme mai fine ale reproducerii sociale în educație.

Întrucât în studiul de caz prezentat este urmărită o secvență relativ scurtă din parcursul educațional al elevilor (6 luni), lucrarea de față nu poate să investigheze reușita școlară a elevilor de-a lungul unui întreg ciclu școlar, acest concept desemnând nu doar randamentul școlar superior, pe parcursul unui interval scurt de timp, sau chiar a unei etape de școlarizare, ci și perspectiva continuării traseului educațional, până la inserția pe piața muncii.

Tematica abordată, rezultatele obținute, precum și concluziile autorului pot reprezenta un punct de plecare pentru noi cercetări din sociologia educației. Totodată, consider că ele pot fi grupate într-un set de soluții în domeniul politicilor, la nivel macroeducațional, în România.

Bibliografie

- Apple, M. [1979] (2004) *Ideology and Curriculum*. Third Edition. London, New York: Routledge.
- Bourdieu, P. și Passeron, J. C. (2018) *La reproduction: éléments pour une théorie du système d'enseignement*. Minuit.
- Hatos, A. (2006) *Sociologia educației*. Iași: Polirom.
- Țoc, S. (2016) Familie, școală și succes școlar în învățământul liceal românesc. *Calitatea vieții*, 27, 3, 189-215.